

Jurisdiction and Venue in Administrative Courts

Cho'tboyev Suhrob

Berdiqobilov Anvarjon Baxritdin o'g'li

Students, Faculty of Law Termiz State University

Scientific Supervisor: Yangiboyev N.

Abstract. This article examines the concepts of jurisdiction and venue, their legal essence, and their significance within the judicial system. It analyzes the main types of jurisdiction and venue, the procedures for their application, and their place in the legislation of the Republic of Uzbekistan. The article also highlights the role of these legal institutions in ensuring the proper administration of justice, their importance in the distribution of powers among courts, and their contribution to the protection of citizens' rights and interests.

Keywords: court, jurisdiction, venue, civil procedure, territorial jurisdiction, exclusive jurisdiction, alternative jurisdiction, contractual jurisdiction, procedural law, administration of justice, court authority, legal protection, judicial system, rule of law.

Ma'muriy Sudga tegishlilik va taalluqlilik

Termiz davlat universiteti Yuridik akulteti talabalari

Cho'tboyev Suhrob

Berdiqobilov Anvarjon Baxritdin o'g'li

Ilmiy rahbar: Yangiboyev N.

Annotatsiya: Mazkur maqolada sudga tegishlilik va taalluqlilik tushunchalari, ularning huquqiy mohiyati hamda sud tizimidagi ahamiyati yoritilgan. Shuningdek, sudga tegishlilik va taalluqlilikning asosiy turlari, ularni qo'llash tartibi hamda O'zbekiston Respublikasi qonunchiligidagi o'rni tahlil qilingan. Maqolada ushbu institutlarning odil sudlovni amalga oshirishdagi roli, sudlar o'rtasida vakolatlarni

taqsimlashdagi ahamiyati hamda fuqarolarning huquq va manfaatlarini himoya qilishdagi o‘rni keng yoritib berilgan.

Kalit so‘zlar: Sud, sudga tegishlilik, sudga taalluqlilik, fuqarolik protsessi, hududiy taalluqlilik, mutlaq taalluqlilik, muqobil taalluqlilik, shartnomaviy taalluqlilik, protsessual huquq, odil sudlov, sud vakolati, huquqiy himoya, sud tizimi, qonun ustuvorligi.

Har qanday demokratik va huquqiy davlatda sud hokimiyati fuqarolarning huquq va erkinliklarini himoya qiluvchi eng muhim institutlardan biri hisoblanadi. Sudlar orqali nizolar qonun asosida adolatli hal qilinadi, buzilgan huquqlar tiklanadi hamda jamiyatda qonun ustuvorligi ta’minlanadi. Sud tizimining samarali faoliyat yuritishi esa ishlarning qaysi sud tomonidan ko‘rilishi masalasining to‘g‘ri hal etilishiga bog‘liqdir. Shu jihatdan sudga tegishlilik va taalluqlilik instituti muhim ahamiyat kasb etadi.

Sudga tegishlilik va taalluqlilik protsessual huquqning asosiy institutlaridan biri bo‘lib, ular sudlar o‘rtasida vakolatlarni aniq taqsimlashga xizmat qiladi. Ushbu qoidalar orqali har bir ishning qaysi turdagi sud tomonidan va qaysi hududdagi sudga ko‘rilishi belgilanadi. Natijada sudlov jarayonida aniqlik, tartib va qonuniylik ta’minlanadi.

Agar ish noto‘g‘ri sud tomonidan ko‘rilsa, bu protsessual xatolarga, ortiqcha vaqt yo‘qotilishiga hamda fuqarolarning huquqlariga zarar yetishiga sabab bo‘lishi mumkin. Shu sababli sudga tegishlilik va taalluqlilik masalalari sud amaliyotida alohida ahamiyatga ega.

Sudga tegishlilik tushunchasi Sudga tegishlilik — bu muayyan nizoni qaysi turdagi sud organi ko‘rib chiqishini belgilovchi huquqiy qoidalardir. Ya’ni ish fuqarolik, iqtisodiy, ma’muriy yoki jinoyat sudlari vakolatiga kirishini aniqlash sudga tegishlilik orqali belgilana Sudga tegishlilikning asosiy maqsadi sudlar o‘rtasida vakolatlarni taqsimlashishlarni qonuniy ravishda ko‘rib chiqish; fuqarolarning huquqlarini samarali himoya qilish sud tizimida tartib va aniqlikni ta’minlashdan iborat.

Masalan: fuqarolar o'rtasidagi mulkiy nizolar fuqarolik sudlarida; tadbirkorlik subyektlari o'rtasidagi iqtisodiy nizolar iqtisodiy sudlarda; davlat organlari qarorlaridan shikoyatlar ma'muriy sudlarda ko'riladi.

Demak, tegishlilik ishning qaysi sud tizimiga mansubligini belgilaydi. Sudga taalluqlilik tushunchasi

Sudga taalluqlilik esa bir xil turdagi sudlar ichida aynan qaysi sud ishni ko'rib chiqishini belgilaydi. Ya'ni, ish qaysi hududdagi yoki qaysi darajadagi sud tomonidan ko'rilishi aniqlanadi. Taalluqlilik quyidagi maqsadlarga xizmat qiladi: ishlarni hududiy jihatdan to'g'ri taqsimlash; sudlarning ortiqcha yuklanishini oldini olish; taraflar uchun qulaylik yaratish ishlarni tezkor va adolatli ko'rib chiqishni ta'minlash.

Masalan, da'vogar odatda javobgarning yashash joyidagi sudga murojaat qiladi. Agar javobgar Toshkent shahrida yashasa, ish Toshkentdagi tegishli sud tomonidan ko'rib chiqiladi.

Sudga taalluqlilikning turlari

1. Hududiy taalluqlilik

Hududiy taalluqlilik ishning qaysi hududdagi sud tomonidan ko'rilishini belgilaydi. Bu eng keng tarqalgan taalluqlilik turi hisoblanadi.

Odatda da'vo javobgarning yashash joyidagi sudga beriladi. Bu qoida taraflar o'rtasida tenglikni ta'minlashga xizmat qiladi.

2. Muqobil taalluqlilik

Ba'zi hollarda da'vogar bir nechta suddan birini tanlash huquqiga ega bo'ladi. Bu muqobil taalluqlilik deyiladi.

Masalan: aliment undirish ishlari da'vogarning yashash joyida ham ko'rilishi mumkin; zarar yetkazilgan joydagi sudga ham murojaat qilish mumkin.

3. Mutlaq taalluqlilik

Qonunda ayrim ishlar faqat aniq bir sud tomonidan ko‘rilishi belgilab qo‘yiladi. Bunday holat mutlaq taalluqlilik deyiladi.

Masalan: ko‘chmas mulk bilan bog‘liq da‘volar mulk joylashgan hududdagi sudda ko‘riladi.

4. Shartnomaviy taalluqlilik

Taraflar o‘zaro kelishuv asosida ish qaysi sudda ko‘rilishini belgilashlari mumkin. Bu shartnomaviy taalluqlilik deb ataladi. Biroq bunday kelishuv qonunga zid bo‘lmasligi kerak. Sudga tegishlilik va taalluqlilikning ahamiyati Sudga tegishlilik va taalluqlilik quyidagi jihatlari bilan muhim hisoblanadi: ishlarning qonuniy ko‘rib chiqilishini ta‘minlaydi; sud tizimida aniq vakolatlar taqsimotini yaratadi; fuqarolarning huquqiy himoyasini kuchaytiradi; sud jarayonining tez va samarali bo‘lishiga yordam beradi; ortiqcha byurokratik to‘siqlarni kamaytiradi.

Agar ish noto‘g‘ri sudga yuborilsa: ish boshqa sudga o‘tkazilishi mumkin; vaqt yo‘qotiladi; protsessual xatolar yuzaga keladi; fuqarolarning manfaatlariga zarar yetishi mumkin.

O‘zbekiston qonunchiligida sudga tegishlilik va taalluqlilik

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi, Iqtisodiy protsessual kodeksi hamda Ma‘muriy sud ishlarini yuritish to‘g‘risidagi kodeksida sudga tegishlilik va taalluqlilik masalalari batafsil tartibga solingan.

Qonunchilikka ko‘ra: har bir sud faqat o‘z vakolati doirasidagi ishlarni ko‘radi; sud ishni qabul qilishdan oldin uning tegishliliigi va taalluqliligini tekshiradi; noto‘g‘ri sudga yuborilgan ishlar tegishli sudga o‘tkaziladi. Bu qoidalar sud tizimining samarali ishlashini ta‘minlaydi.

Xulosa qilib aytganda, sudga tegishlilik va taalluqlilik huquq tizimining muhim institutlaridan biri hisoblanadi. Ushbu institutlar orqali ishlarning qaysi sud tomonidan ko‘rilishi aniq belgilanadi va sudlar faoliyatida tartib hamda qonuniylik ta‘minlanadi.

Sudga tegishlilik ishning qaysi turdagi sudga mansubligini bildirsa, taalluqlilik aynan qaysi sud tomonidan ko‘rilishini belgilaydi.

Mazkur qoidalar fuqarolarning huquqlarini himoya qilish, sud tizimining samaradorligini oshirish hamda odil sudlovni ta‘minlashda muhim ahamiyat kasb etadi. Shu sababli har bir yurist va huquqshunos sudga tegishlilik hamda taalluqlilik masalalarini chuqur bilishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik protsessual kodeksi.

O‘zbekiston Respublikasining Iqtisodiy protsessual kodeksi.

O‘zbekiston Respublikasining Ma‘muriy sud ishlarini yuritish to‘g‘risidagi kodeksi.

Huquqshunoslik va protsessual huquq bo‘yicha ilmiy adabiyotlar.